

DPT TARAFINDAN YAPILAN
"İLLERİN SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK SIRALAMASI"
ARAŐTIRMASININ SONUÇLARI

Devlet Planlama TeŐkilatı, B¼lgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel M¼d¼rl¼ğ¼nde g¼revli uzmanlar tarafından hazırlanan "*İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması*" araŐtirmasında¹ Aralık 1993'teki idari yapı esas alınarak 76 ildeki sosyo-ekonomik gelişmişlik d¼zeyi tespit edilmeye çalıŐılmıŐtır. Araştırmada sosyo-ekonomik geliŐmeyi ¼lçmek üzere 58 adet deėiŐken kullanılmıŐtır. (Bkz: Tablo-1) Bu deėiŐkenler de kendi arasında demografi, istihdam, eğitim, sağlık, sanayi, tarım, inşaat, mali, altyapı ve diğer refah g¼stergeleri olmak üzere baŐlıca 10 alt kategori içerisinde incelenmiŐtır.

Araştırmada "Temel BileŐenler Analizi" (Principal Components Analysis) adı verilen bir istatistiksel y¼ntem kullanılmıŐtır. Temel BileŐenler Analizi kullanılarak çok sayıda ve farklı ¼zelliklerdeki bilgi setinin kapsadığı ortak ve temel anlam veya bilgi ¼z¼n¼n ortaya çıkarılması amaçlanmıŐtır. S¼z konusu metodoloji kullanılarak 58 deėiŐken, iller itibarıyla analiz edilmiŐ ve sonuçta illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması tespit edilmiŐ ve daha sonra da birbirine yakın iller biraraya getirilerek 5 ayrı il grubu oluŐturulmuŐtur. İller için elde edilen sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması ve indeks değerleri baz alınarak, iller farklı gelişmişlik kademelerine g¼re 5 ayrı gruba ayrılmıŐtır. B¼ylece "homojen" il grupları tespit edilmeye çalıŐılmıŐtır.

76 il arasında sosyo-ekonomik y¼nden en gelişmiş ilin İstanbul olduğu tespit edilmiştir. İstanbul'¼ takiben ikinci sırada Ankara, ¼ç¼nc¼ sırada ise İzmir yer almaktadır. 76 il içerisinde en geri kalmış ilimiz MuŐtur. Bu ili Şırnak, Ağrı ve Bing¼l takip etmektedir. (Bkz: Tablo 2).

AraŐtırmaya g¼re sosyo-ekonomik y¼nden en gelişmiş illerin Marmara ve Ege B¼lgeleri'nde, en geri kalmış illerin ise Doğu ve G¼neydoėu Anadolu b¼lgeleri'nde toplandığı tespit edilmiştir. Marmara B¼lgesi en y¼ksek indeks

¹ Daha geniŐ bilgi için bkz: DPT, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması AraŐırması, Ankara:1996.

değerine sahip iken Doğu Anadolu en düşük indeks değerine sahip bulunmaktadır. Ege ve İç Anadolu Bölgelerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik indeks değerleri birbirine yakın bulunmaktadır. Karadeniz Bölgesi de, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun ardından sosyo-ekonomik gelişmenin en düşük olduğu üçüncü bölge durumundadır (Bkz: Şekil-1).

Kademeli il grupları içerisinde ise birinci derece gelişmiş iller arasında beş ilimiz bulunmaktadır: İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli ve Bursa. İkinci derece gelişmiş iller arasında en başta Eskişehir yer almaktadır. Bu grupta yer alan diğer illerimiz şunlardır: Antalya, Tekirdağ, Adana, İçel, Muğla, Aydın, Balıkesir, Kırklareli, Kayseri ve Denizli. Üçüncü derece gelişmiş iller arasında 26 ilimiz bulunmaktadır. En fazla iller bu grupta toplanmıştır. Dördüncü derece gelişmiş iller arasında ise 17 ilimiz bulunmaktadır. En son beşinci grup gelişmiş iller arasında ise şunlar yer almaktadır: Tunceli, Adıyaman, Kars, Gümüşhane, Bayburt, Batman, Mardin, Van, Siirt, Iğdır, Hakkari, Bitlis, Ardahan, Bingöl, Ağrı, Şırnak ve Muş (Bkz: Tablo-2).

Sosyo-ekonomik gelişmişlik yönünden bu beş ayrı il grubu incelendiğinde beşinci derece gelişmiş illerin tamamının Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer aldığı görülmektedir. Dördüncü derece gelişmiş illerin çoğunluğu Karadeniz Bölgesi'nde, bir kısmı da yine Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer almaktadır. Üçüncü derece gelişmiş illerin çoğunluğunun İç Anadolu Bölgesi'nde olduğu görülebilmektedir. İkinci derece gelişmiş illerin çoğunluğu Akdeniz Bölgesi'nde, bir kısmı ise (Kırklareli, Tekirdağ, Balıkesir) ise Marmara Bölgesi'nde toplanmıştır. Birinci derece gelişmiş iller içerisinde ise önceki açıklamalarımızda da belirttiğimiz gibi İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli ve Bursa yer almaktadır.

DPT tarafından yapılan araştırmada sosyo-ekonomik gelişme düzeyi en yüksek ilçeler de tespit edilmiştir. Tablo-3'de sadece ilk 20 ilçe sıralaması verilmiştir. Buna göre sosyo-ekonomik gelişmişlik yönünden ilk sırada Bursa Büyükşehir, ikinci sırada Adana Büyükşehir, üçüncü sırada merkez ilçe Antalya, dördüncü sırada merkez ilçe Denizli, beşinci sırada merkez ilçe Eskişehir, altıncı sırada merkez ilçe Kocaeli, yedinci sırada merkez ilçe İçel yer almaktadır. Bu ilçeleri Kuşadası (Aydın), Konya Büyükşehir, Kayseri Büyükşehir, Çeşme (İzmir), Bodrum (Muğla) ilçeleri takip etmektedir (Bkz: Tablo-3).

Sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında en alt sırada bulunan ilçeler ise sırasıyla şunlardır: Bahçesaray (Van), Güçlükonak (Şırnak), Tekman (Erzurum), Korkut (Muş), Sincik (Adıyaman), Pervani (Siirt), Karayazı (Erzurum) vs. (Bkz: Tablo-4). Geri kalmış 20 ilçenin tamamı Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yer almaktadır.

Tablo-1: DPT Araştırmasında Kullanılan Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Göstergeleri

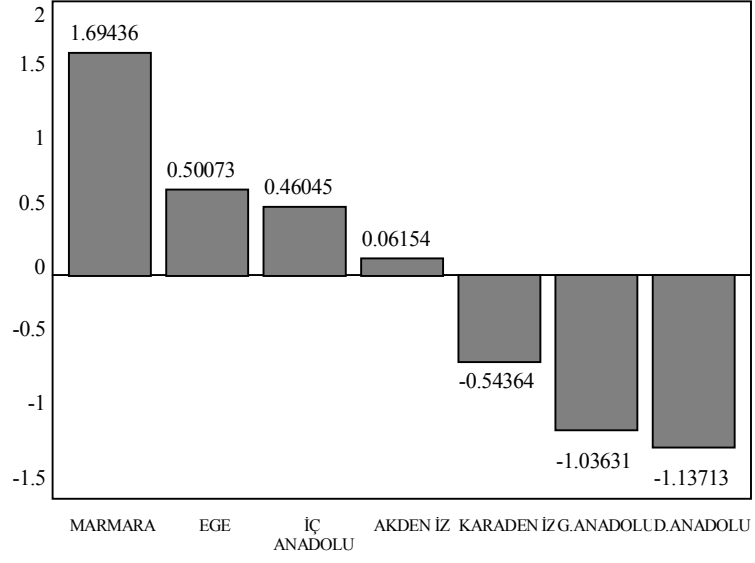
<p>DEMOGRAFİK GÖSTERGELERİ</p> <p>Toplam Nüfus Şehirleşme Oranı Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı Nüfus Yoğunluğu Yıllık Net Göç Oranı Doğurganlık Oranı Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü</p> <p>İSTİHDAM GÖSTERGELERİ</p> <p>Tarım İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı Sanayi İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı Ticaret İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı Mali Kurumlar İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı Ücretli Çalışanların Toplam İstihdama Oranı Ücretli Çalışan Kadınların Toplam İstihdama Oranı İşverenlerin Toplam İstihdama Oranı</p> <p>EĞİTİM GÖSTERGELERİ</p> <p>Okur-Yazar Nüfus Oranı Okur-Yazar Kadın Nüfusun Toplam Kadın Nüfusa Oranı Üniversite Bitirenlerin Okul Bitirenlere Oranı İlkokullar Okullaşma Oranı Ortaokullar Okullaşma Oranı Liseler Okullaşma Oranı</p> <p>SAĞLIK GÖSTERGELERİ</p> <p>Bebek Ölüm Oranı Onbin Kişiye Düşen Hekim Sayısı Onbin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı Onbin Kişiye Düşen Eczane Sayısı Onbin Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısı</p> <p>SANAYİ GÖSTERGELERİ</p> <p>Organize Sanayi Bölgesi Parsel Sayısı İmalat Sanayi İşyeri Sayısı İmalat Sanayi Yıllık Çalışanlar Ortalama Sayısı İmalat Sanayi Kurulu Güç Kapasite Miktarı Fert Başına İmalat Sanayi Elektrik Tüketimi Fert Başına İmalat Sanayi Katma Değeri</p>	<p>TARIM GÖSTERGELERİ</p> <p>Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Üretim Değeri Tarımsal Üretim Değerinin Türkiye İçindeki Payı</p> <p>İNŞAAT GÖSTERGELERİ</p> <p>Daire Sayısı Şehirsal Nüfus Başına Konut Alanı</p> <p>MALİ GÖSTERGELERİ</p> <p>Gayri Safi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payı Fert Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Banka Şube Sayısı Fert Başına Banka Mevduatı Toplam Banka Mevduatı İçindeki Payı Toplam Banka Kredileri İçindeki Payı Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Kredi Miktarı Fert Başına Sınai, Ticaret ve Turizm Kredileri Miktarı Fert Başına Belediye Giderleri Fert Başına Genel Bütçe Gelirleri Fert Başına Gelir ve Kurumlar Vergisi Miktarı Fert Başına Kamu Yatırımları Miktarı Fert Başına Teşvik Belgeli Yatırım Tutarı Fert Başına İhracat Miktarı Fert Başına İthalat Miktarı</p> <p>ALTYAPI GÖSTERGELERİ</p> <p>Kırsal Yerleşmelerde Asfalt Yol Oranı Yeterli İçmesuyu Götürülen Nüfus Oranı TCK Asfalt Yol Oranı</p> <p>DİĞER REFAH GÖSTERGELERİ</p> <p>Onbin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı Onbin Kişiye Düşen Motorlu Kara Taşıtı Sayısı Fert Başına Elektrik Tüketim Miktarı Fert Başına Telefon Kontör Değeri Onbin Kişiye Düşen Faks Sayısı</p>
--	---

Kaynak: DPT, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Ankara: 1996, s. 42.

Tablo: DPT Araştırmasına Göre Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik İndeksine Göre Kademeli İl Grupları

1. DERECE GELİŞMİŞ İLLER	2. DERECE GELİŞMİŞ İLLER	3. DERECE GELİŞMİŞ İLLER	4. DERECE GELİŞMİŞ İLLER	5. DERECE GELİŞMİŞ İLLER
İSTANBUL	ESKİŞEHİR	BİLECİK	KASTAMONU	TUNCELİ
ANKARA	ANTALYA	EDİRNE	ÇORUM	ADİYAMAN
İZMİR	TEKİRDAĞ	ZONGULDAK	GİRESUN	KARS
KOCAELİ	ADANA	ÇANAKKALE	ARTVİN	GÜMÜŞHANE
BURSA	İÇEL	ISPARTA	ERZİNCAN	BAYBURT
	MUĞLA	MANİSA	SİVAS	BATMAN
	AYDIN	UŞAK	AKSARAY	MARDİN
	BALIKESİR	KONYA	K.MARAŞ	VAN
	KIRKLARELİ	GAZİANTEP	BARTIN	SİİRT
	KAYSERİ	HATAY	TOKAT	İĞDIR
	DENİZLİ	SAKARYA	ÇANKIRI	HAKKARİ
		BOLU	SİNOP	BİTLİS
		BURDUR	ORDU	ARDAHAN
		KIRIKKALE	ERZURUM	BİNGÖL
		KÜTAHYA	DİYARBAKIR	AĞRI
		NEVŞEHİR	YOZGAT	ŞIRNAK
		ELAZIĞ	ŞANLIURFA	MUŞ
		TRABZON		
		SAMSUN		
		KIRŞEHİR		
		RİZE		
		MALATYA		
		AMASYA		
		KARAMAN		
		AFYON		

Şekil-1: Türkiye'de Coğrafi Bölgeler İtibarıyla Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik İndeksi

Tablo-3: DPT Araştırmasına Göre Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi En Yüksek 20 İlçe

Sıra No	İlçe Adı	İl Adı
1	Bursa Büyükşehir	Bursa
2	Adana Büyükşehir	Adana
3	Merkez İlçe	Antalya
4	Merkez İlçe	Denizli
5	Merkez İlçe	Eskişehir
6	Merkez İlçe	Kocaeli
7	Merkez İlçe	İçel
8	Kuşadası	Aydın
9	Konya Büyükşehir	Konya
10	Kayseri Büyükşehir	Kayseri
11	Çeşme	İzmir
12	Bodrum	Muğla
13	Gaziantep Büyükşeh.	Gaziantep
14	Marmaris	Muğla
15	Merkez İlçe	Samsun
16	Çorlu	Tekirdağ
17	Gebze	Kocaeli
18	Aliğa	İzmir
19	Büyükkçekmece	İstanbul
20	Merkez İlçe	Aydın

Kaynak: DPT, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Ankara:1996.

Tablo-4: DPT Araştırmasına Göre Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi En Düşük 20 İlçe

Sıra No	İlçe Adı	İl Adı
1	Bahçesaray	Van
2	Güçlükonak	Şırnak
3	Tekman	Erzurum
4	Korkut	Muş
5	Sincik	Adıyaman
6	Pervari	Siirt
7	Karayazı	Erzurum
8	Mutki	Bitlis
9	Hizan	Bitlis
10	Kocaköy	Diyarbakır
11	Sirvan	Siirt
12	Gürpınar	Van
13	Beytüşşebap	Şırnak
14	Çaldıran	Van
15	Diyadin	Ağrı
16	Hamur	Ağrı
17	Çatak	Van
18	Gerger	Adıyaman
19	Karaçoban	Erzurum
20	Eruh	Siirt

Kaynak: DPT, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Ankara: 1996